

Kvinnan i fornkyrkan

Inledning

En av de bäst bevarade hemligheterna i kristendomens historia är den enorma roll som kvinnor spelade i fornkyrkan. Både kristna och hedniska författare ger belägg för att kvinnor hade ett betydelsefullt engagemang under den kristna kyrkans framväxt. Redan år 112 skriver landshövdingen Plinius den yngre att han förhört kyrkans ledare, två slavkvinnor kallade *ministrae*, d v s diakoner. Celsus, en fientligt inställd filosof på 100-talet, säger att kyrkan bara kan dra till sig dumma och svaga, d v s kvinnor och barn. Hans samtida, biskop Cyprianus, medger att de kristna kvinnorna är många till antalet. Det var svårt att finna kristna män till dem.

Kvinnor verkar ha omvänt sig i högre utsträckning än männen. Det gällde särskilt i de högre samhällsklasserna. Vissa av dessa kvinnor tog tillfället i akt att studera Bibeln, både på hebreiska och grekiska. Det fanns några sådana, som vi kommer att se, kring Hieronymus. Augustinus kan t o m påstå att vilken gammal kristen kvinna som helst var bättre utbildad i andliga frågor än många filosofer. Tertullianus ger oss en glimt av vad som krävdes av en kristen hustru, när han beskriver hur dessa gör hembesök i fattiga hem, går på bönesamlingar (vid påsk under hela natten!) – eller kanske kryper in i fångelset och kysser martyrens kedjor.

De första skrifterna efter NT kallas *Apostoliska fäderna*. I dessa finns brev av biskop Ignatius, där han två gånger hälsar Alce, som är honom särskilt kär, liksom han hälsar Tavia, som kan ha varit ledare i en husförsamling. I *Hermas Herden*, ung år 150, ges instruktioner att en kopia ska överlämnas till Grapte, som sedan ska uppmuntra änkor och föräldralösa. Den andra kopian får biskopen Clemens. De två representerar alltså manligt och kvinnligt ledarskap. I några brev, som falskeligen tillskrivs Ignatius, återfinns en vädjan från Maria av Cassobelaie att låta tre präster tjäna i hennes församling. I svaret hyllas hennes förmåga att utlägga Guds ord. Brevet visar i varje fall på en inställning inom fornkyrkan, nämligen att en kvinna med andliga gåvor kan påverka tillsättningen av präster och få beröm för sin bibeltolkning.

En annan berättelse, som inte har historisk grund men som visar på ett visst tänkande, är legenden om Thekla. Det är en apokryfisk bok om en kvinnlig hjältinna. I boken *The Acts of Paul*, blir Thekla omvänd vid Paulus förkunnelse. Hon följer Paulus och uthärdar fara och förföljelse. Efter resan med Paulus slår hon sig ner i Seleucia, där hon undervisar, predikar, helar och döper. Det finns forskare som hävdar att det finns en sann historia i botten, åtminstone så långt att det funnits en känd kristen ledare med det namnet. Både Gregorius av Nazianz och Basilius av Cesarea talar om Thekla som en historisk gestalt. De berättar om ett centrum för undervisning och helande. På 300-talets slut besökte Egeria detta kloster, som då hade en kvinnlig ledare, Marthana. Vid utgrävningar år 1908 kom en väldigt stor anläggning i dagen.

Kvinnor i tjänster

Det fanns också kvinnor i speciella tjänster. Bland dessa fanns de s k änkor. Dessa fick stöd av församlingens gåvor och förväntades bedja för sina understödjare. De kom att bli betraktade som "Guds altare", p g a att de gjorde tjänst i bön. De var utsedda att ge välsignelse, enligt *Didascalica*. Enligt *Testament of Our Lord Jesus Christ* var ordinationsakten för änkor en parallell till den för diakoner, biskopar och presbyterer. De beskrivs som "änkor som sitter där framme". De befann sig nära biskopen vid nattvarden. De

hade pastorsuppgifter som att undervisa kvinnliga katekumener, samla intresserade till bön och uppmuntran samt söka tillrättavisa de vilsegångna.

Redan Paulus har i 1 Tim 3:11 nämnt om kvinnliga diakoner. En sådan, Phoebe, finns omnämnd i Rom 16:1-2. Origenes utlägger den texten och säger att den visar att det finns kvinnliga diakoner i kyrkan och att kvinnor som prisas för sina goda gärningar ska accepteras som diakoner. Senare uppkommer diakonissor, under 300-talet. Dessa diakonissor ska besöka de sjuka och bada dem som tillfrisknat. De assisterade vid dop av kvinnor genom att smörja dem med olja och undervisa dem. De gav nattvarden till dem som inte kunde komma till kyrkan. Diakonissorerna hade alltså mer fysiskt krävande uppgifter än de s k änkorna. Enligt *Den apostoliska konstitutionen* fanns en särskild ordination för diakonissor.

Den kvinnliga formen av presbyter eller äldste förekommer ofta men översätts ofta ”äldre kvinna”. Men det verkar ibland användas om kvinnor i ledningen. Detsamma gäller ordet presbytis. Den kvinna som undervisade Hermas kallas för presbytis. Dionysios av Alexandria (död 264), beskriver en martyr som ”den heliga äldsten Mercuria” och talar också om jungfrun Apollonia som äldste.

Vid några tillfällen förknippas kvinnor med prästtjänst. Gregorius av Nazianz beskriver Theosebia som en kyrkan stolthet, en Kristi prydnad, kvinnors fria tal, enastående i själens skönhet men också som kollega till en präst, ”jämbördigt hedrad och värdig de stora sakramenten”. I Roms katakomber finns bilder på kvinnor som lyfter sin händer till välsignelse.

Kvinnan och villoläror

Kvinnor hade en framträdande roll i grupper i utkanten av kyrkan. En grupp kallad naasener hade fått sin lära förmedlad av Marianne från Jesu broder Jakob. Nikolaïterna hade ett verk som de tillskrev Noas hustru Noria. Redan i Upp 2 omtalas om en falsk profetissa, Isebel. Kvinnliga profeter var tydligtvis mer aktiva inom falska sekter.

Gnosticismen hade en feminin princip i hjärtat av sitt system. Inom den gnostiska hierarkin fanns en könlös varelse, som ibland istället beskrivs som androgyn. Den feminina principen uttrycktes under olika namn, Moder, Ljudet, Faderns tanke, Det perfekta sinnet, Åska, Hora, Allas Moder, Den outtalade Modern som råder i himlarna. Samtidigt talas i källorna om att kvinnor måste bli som män för att de ska bli levande andar. Varje kvinna som gör sig själv till en man kommer in i Guds rike. Allt detta motsägelsefulla vittnar om en turbulent tid på 100-talet. Kanske förklaringen ligger i att kristendomen började bland främst enkla människor. Då behövdes kvinnor i kyrkans uppgifter. Inom medelklassen däremot togs större hänsyn till samhällets regler.

I den karismatiska rörelsen kring Montanus på slutet av 100-talet hänvisade man till Gal 3 för att tillåta kvinnor i församlingens tjänster, även som präst och biskop. Med Montanus förenade sig Maximilla och Priscilla. Även dessa två gjorde anspråk på att äga samma profetiska karisma och tillsammans förde de fram de ord, som de ansåg vara Guds sista ord till människorna. Denna ”nya profetia” höll sig till ordningen med alla medlemmars jämlikhet. När förföljelserna förvärrades var det en okänd kvinna som höll samman gemenskapen. Hon döpte och förrättade nattvard, men det betraktades som demoniskt av den etablerade kyrkan.

Kvinnliga martyrer

Blad de kristna kvinnorna under fornkyrkan nämns några som martyrer. Under kejsar Marcus Aurelius flammade förföljelsen upp (161-179). Blandina var en kristen med "stor ära", eftersom "hennes kärlek till Gud visade sig i kraft". Hennes kristna ägarinna tvekade om hon skulle våga bekänna men Blandina var fylld med sådan kraft att de som torterade henne blev utmattade och till sist gav upp. Blandina proklamerade: "Jag är en kristen, vi gör ingenting att skämmas för." Hon hängdes upp i form av ett kors. De andra kristna såg i hennes person Den som var korsfäst för dem. Hon fördes in på arenan tillsammans med en 15-årig pojke, Pontius. Blandina visade ingen fruktan inför djuren. Hon gladdes istället inför sin död, som om hon bjudits till en bröllopsmåltid, och inte skulle kastas till odjuren. (Eusebius) Till sist offras hon, eftersom hon inte dog efter allt det övriga. Åskådarna erkände att de aldrig hade sett en kvinna lida så mycket.

Cecilia var en martyr under 100-talet. Hon är ihågkommen för sitt martyrium och sin musik. Hon omtalas som musikens helgon. Tidigt beslutade hon sig att för att leva ett liv i tjänst åt Gud. Föräldrarna arrangerade ett bröllop med en förnäm ung romare. Några timmar före bröllopet blev brudgummen och hans bror kristna. Det var goda nyheter för Cecilia men det innebar också att de två bröderna omedelbart blev halshuggna. Senare blev också Cecilia en martyr för sin tro.

Under Septimius Severus (192-311) dödades Potamiaena och hennes mor Marcella i Alexandria. Potamiaena var ihågkommen för sin tro och sin skönhet. Hon leddes till avrättningen av en officer vid namn Basilides. Hon lovade att bedja för honom när hon dött. En tid efteråt vägrade Basilides att svära trohetseden som officer, eftersom han blivit en kristen. När han då fängslades berättade han om anledningen: Tre dagar efter martyrdöden hade Potamiaena visat sig i en dröm och lagt en lagerkrans på hans huvud och berättat att han skulle dö. Även andra i Alexandria blev kristna sedan Potamiaena visat sig för dem i drömmen.

Perpetua, som blev martyr 203, var författare till kristen litteratur. Eftersom hon var montanist, har denna inte blivit bevarad. Hon beskrivs ha haft profetiska gåvor, dvs direkt kommunikation med den helige Ande. Inför döden visar hon omsorg om de andra kristna men också sorg över att skiljas från sin nyfödde son. Även sedan en tjur slitit i hennes kropp sa hon: "Förbli starka i er tro och älska varandra. Låt inte vårt lidande bli en stötsten för er."

Andra kvinnor

Anthusa levde från 330 till 374 i Antiokia. Hon blev tidigt änka. Anthusa är ihågkommen för sitt inflytande på sin son Johannes Chrysostomus. Anthusa valde att inte gifte om sig utan att istället ägna all uppmärksamhet åt Johannes och hans syster. Johannes berättar att modern lärde dem Bibelns berättelser men också själv var ett föredöme för biblisk tro. Johannes Chrysostomus blev senare biskop i Konstantinopel och en nitisk förkunnare. Han inspirerade många att bli missionärer och betonade alltid att en avgörande faktor för framgång var att utgöra ett gott exempel på Kristus-tro. Trots sitt svåra liv som biskop, då han utsattes för press från kejsarna eller kejsarinnorna, visade Johannes Chrysostomus alltid omsorg om sin mor och vårdade henne till hennes död.

En god vän till Johannes Chrysostomus var Olympias. Hon var dotter till en rik furste, född 368. Hon lämnades ensam efter föräldrarnas död med en stor förmögenhet. Kejsaren var intresserad av att hennes pengar skulle vila i rätta händer. Olympias gifte sig med en tjänsteman vid hovet. Han dog efter två år. Hon beslutade då att ägna sig åt att hjälpa de fattiga. Kejsaren använde då sin makt att lägga beslag på hennes förmögenhet till hon blev trettio år. Olympias skrev och tackade kejsaren för att hon befriats från sin börda. Kejsaren

gav dock tillbaka pengarna och hon började genast använda dem till de sjuka och fattiga och till friköpandet av slavar. Hennes vän, Johannes Chrysostomus varnade henne t o m för att ge så mycket att de fattiga blev lata. Chrysostomus var en vältalig talare som talade mot kejsarinnans lättsinne. Chrysostomus blev därför bannlyst. Olympias och många andra vänner protesterade och blev då fysiskt skadade. Eftersom hon vägrade att godta den nye biskopen, blev hon också bannlyst. Hon fick betala böter och alla hennes tillgångar beslagtogs. Under alla dessa svårigheter kunde Olympias och Chrysostomus uppehålla en korrespondens. Han uppmuntrade henne och prisade hennes tålamod. Hon dog endast ett år efter Chrysostomus, d v s år 408. Då var hon helt utfattig.

Helena är på ett liknande sätt ihågkommen för inflytandet på sin son, nämligen kejsar Konstantin. Hennes son Konstantin gjorde anspråk på riket efter faderns död. I samband med den avgörande striden ansåg Konstantin sig ha sett en vision av korset, som övertygade honom att stödja de kristna. Han gjorde sedan söndagen till en helig dag, utsåg kristna till tjänstemän. Vid sin dödsbädd lät han döpa sig. Helena däremot gav sitt stöd till uppbyggnaden av många kyrkor i det heliga Landet, exempelvis Födelsekyrkan i Betlehem och den Heliga Gravens kyrka i Jerusalem. Hon var en av de första pilgrimerna till det heliga Landet. Traditionen säger att hon t o m fann korset som Jesus dog på.

Macrina hade ett starkt inflytande på sina två bröder, som blev kända teologer, nämligen Basilius den Store och Gregorius av Nyssa. De växte upp i Pontus. Familjen var kristen. Macrina var troligen äldst av tio barn. Hon var ovanligt välutbildad för sin tid. Hon verkar ha undervisat bröderna i yngre år. Alla bröderna hade stor respekt för henne. Basilius ordnade så att hon fick en teologisk utbildning – något mycket ovanligt. Hon förmanade också honom att förbli ödmjuk, efter studier i Athen. Ungefär år 355 upprättade Macrina en slags kommunitet för kvinnor i Pontus. Detta var ett pionjärt arbete, eftersom kloster var ovanliga. Hennes kloster inspirerade brodern Basilius att starta ett kloster för män. Bröderna var också aktiva i kampen mot arianismen. Det är osäkert vilket inflytande Macrina hade på deras teologi. Men det är säkert att hon är känd för sin förmåga att undervisa och att organisera. Hon grundade också ett sjukhus, med hjälp av arvet från föräldrarna. Hon dog fattig 379. Hon hade gett allt till de fattiga och ägde inte ens ett skynke till begravningen. Brodern Gregorius var vid hennes dödsbädd frustrerad över att ha blivit tvingad av kejsaren att vara biskop på en obetydlig plats. Macrina uppmuntrade honom och fick honom att uthärda många år av kamp. Till sist bekräftades den nicenska tron i Konstantinopel 381.

Om man läser de kappadokiska fäderna, Basilius den store, Gregorius av Nyssa och Gregorius av Nazianz, finner man att alla dessa betonar en ontologisk enhet i mänskligheten bortom själva könsskillnaden. Denna ordning har förstörts av synden men är återställd i Kristus. Basilius försäkrar: ”Kvinnor, liksom män, har privilegiet att ha blivit skapade till Guds avbild. Deras två naturer är jämbördigt hedervärda.” I en kommentar till Galaterbrevet betonar han att Kristi bild är närvarande i alla döpta. Gregorius av Nazianz förklarar: ”Samme Skapare för män och kvinnor, för båda samma stoft, samma bild, samma död, samma uppståndelse.”

Bakom dessa ord finns deras erfarenheter av speciella kvinnor, exempelvis martyren Julitta, vars exempel alla borde följa, enligt Basilius. Han lägger i hennes mun en utläggning av 1 Mos 2:21-2, som stöder kvinnans ställning. Basilius och Gregorius av Nyssas farmor var Makrina, en konfessor, Gregorius av Nazianz mor, Nonna, hade fört sin man till tro och hans syster, Gorgonia, beskrivs som kunnig i Skrifterna, ständigt i bön och givmild mot de fattiga - och sysselsatt med att ”privat undervisa män och kvinnor i sin omgivning men förbli tyst i kyrkan och i offentligheten.” Den mest betydelsefulla kvinnan var Makrina den yngre, Basilius och Gregorius syster. Bröderna beskrev henne som sin ”lärare”. Gregorius text om

själen och uppståndelsen inspirerades av hans samtal med systemen på hennes dödsbädd. Kvinnor var alltså möjliga att samtala med och att lära sig av.

Marcella föddes i en rik romersk familj år 325. Hon hölls mycket högt av Hieronymus, översättaren av Bibeln till latin, den så kallade Vulgata. Denna adelskvinna erbjöd sitt palats som hem för förföljda kristna och var känd för att leda bönesamlingar och bibelstudier för andra adelskvinnor. Hon hade inga barn och gifte inte heller om sig efter att ha blivit änka. Hieronymus flyttade in i Marcellas retreatgård under tiden som han arbetade med översättningen. Under tre år var han beroende av henne – och tog också emot kritik för sitt pågående verk, som sedan blivit en klassiker. Marcella grundade alltså det första klostret för kvinnor i västkyrkan och gav mycket hjälp till andra kristna.

Marcellina levde också under 300-talet. Hon var känd för sin effektiva bön, sin undervisning och sin påverkan på brodern, den kände biskop Ambrosius i Milano. Han dedicerade en bok till henne, till minne av hennes böner. Under sina sista år levde Marcellina hos Ambrosius. Hon blev mottagare av Ambrosius' tre viktigaste teologiska brev.

Man och kvinna som vänner

En av de märkligaste personerna under 300-talet är Paula (347-404). Hon var god vän till Hieronymus (347-420) och understödde hans översättningsarbete. Hon ändrade helt sin livsstil från ett rikt till ett asketiskt liv. ”Hon var insmord i smuts, hon sörjde och fastade... hennes ögon var dimmiga av tårar... psalmerna var hennes enda sånger, evangeliet hennes tal...” så beskrivs hon av Hieronymus.

Paulus var dotter till en Blesilla, som i sin tur sades härstamma från den grekiska kungen Agamemnon. Hennes man, vid 17 års ålder, var släkt med Julius Caesar. Mannen dog år 380. Eftersom äldre män gifte sig med unga kvinnor blev många av dem änkor. Kort därefter blev Paula en kristen. Paula tillhörde gruppen kring Marcella (se ovan). Liksom de övriga i gruppen ägnade hon sig åt asketism och välgörenhet. Dessförinnan hade hon ägnat sig åt mode, i silke och guldbrokader. Hon smyckade sig och bar vackra kläder. Efter sin omvändelse antog hon en extremt enkel livsstil. Många i gruppen åt inte längre kött eller sötsaker utan enbart bröd och lite olja. Många drack bara vatten och aldrig vin. Deras liv rörde sig kring välgörenhet.

Vid ett kyrkomöte i Rom 382 mötte hon Hieronymus. Hon studerade Bibeln tillsammans med honom och sina vänner. Samtidigt ägnade de sig åt rigorös asketism, i efterföljd av de ökenfäder som Hieronymus skrivit om. Paulus dotter blev så hängiven sin fasta att hon dog. Allmänhetens reaktion tvingade Hieronymus att lämna Rom. Han vädjade starkt till Paula att följa med. En kort tid efteråt lämnade hon Rom med en dotter – men lämnade en annan dotter och sin son!

Paula och dottern blev först pilgrimer i det heliga Landet genom att rida runt på en åsna. De berättar att de sett platsen där Filippus fyra döttrar hade profeterat, mausoleet för drottningen från Adiabene som räddat judarna i hungersnöd men också Rakels grav och Sarahs hem (där de kunde se Isaks krubba (!)). Paula hade till och med kysst stenen som ängeln rullat undan vid Jesu grav! Mor och dotter fortsatte till Egypten, där de besökte ökenfäderna. När de sedan återvände till Betlehem bodde de själva i en lerhydda medan de byggde ett kloster för män men också tre kloster för kvinnor, som Paula hade översynen över. De byggde också ett kapell och ett gästhem för pilgrimer. Paula sades äga större delen av staden Nicopolis nära Actium. Men hon avlade ett löfte om att bli fattig för Kristi skull. När hon gett bort sin förmögenhet,

började hon ta lån. Hon började också leva som nunna. Exempelvis åt hon aldrig en måltid med någon man. Hon gick aldrig in i ett badhus.

Hieronymus' stora arbete var att översätta den grekiska bibeln till latin. Paula betalade för hans löpande utgifter men köpte också de dyra handskrifterna i sina kloster satt hon och andra kvinnor och skrev av manuskripten för att de skulle kunna bevaras. Detta verk fortsattes sedan under tusen år av mängder av munkar och nunnor. Men Paula var också delaktig i översättningsarbetet. Hon hade lärt sig grekiska av sin far och var nu ivrig att lära sig hebreiska av Hieronymus. Hon lyckades så bra att hon kunde sjunga Psaltaren på hebreiska och kunde tala språket väl utan att bryta på latin. Hon gav honom inspiration och kritiska svar. Flera av bibelböckerna dedicerades till henne och dottern. När Hieronymus kritiserades för detta sa han: "Dessa människor vet inte att medan Barak darrade, räddade Debora Israel, att Ester räddade Guds barn från yttersta fara. Var det inte kvinnor som vår Herre uppenbarade sig för efter sin uppståndelse? Och männen kunde rodna över att inte ha sökt det som kvinnorna hade funnit."

Hieronymus var en besvärlig person och han medger att Paula var den enda kvinna som kunde betvinga honom – troligen den enda person som hade tålamod att arbeta med honom. I deras relation kommer tvetydigheten fram vad gäller synen på kvinnan. Liksom många andra kyrkofäder jämställde Hieronymus kvinnan med sexualitet och ondska. Han skrev med förakt om kvinnans liv. Råden till Paulas dotter är exempelvis att hon inte bör gå till badhusen, eftersom hon där kan få se en havande kvinna. Hon skulle inte ens få bada, eftersom åsynen av kroppen var äcklig. Han ansåg äktenskap, sexuella relationer, barnafödande vara något motbjudande. Man får absolut ett intryck av att han avskydde kvinnor!

Men hans beskrivningar av Paula, hennes dotter eller aa Marcella och de andra kvinnorna i Rom är fyllda av genuin känsla, vänskap och respekt. Det verkar som att om en kvinna bestämt sig för att bli jungfru och helt ägna sig åt det asketiska livet, då kunde han ge henne all sin uppmuntran. I sina brev berömmar han då deras andlighet som överlägsen in egen. Efter Paulas död beskriver han hennes andliga övningar som vida mer rigorösa än hans egna. Han återger flera tillfällen då hennes tro och visdom översteg hans egen.

Paula dog i Betlehem vid 56 års ålder. Sex biskopar bar henne till graven, nära den plats där Jesus föddes. Många människor kom till hennes begravning. Under tre dagar sjöng de psalmer på grekiska, latin och assyriska. Hieronymus kallade Paula för "ett av undren i det heliga Landet".

Kontroversen kring kvinnliga ledare

De flesta forskare begränsar sig till frågan: Hade fornkyrkan ett ordinerat ledarskap för kvinnor? De anser sig då kunna fastslå att kvinnor visserligen hade en framträdande roll men att de inte utövade ledarskap. De enda tjänster som kvinnor innehade var diakonissa och s k änka. Men diakonisser uppkom på 200-talet och då i öst. Änka var enligt dem inte ett riktigt ämbete utan mer ett sätt att leva. Men ett alternativt sätt att tolka texterna visar att det fanns en mångfald av tjänster – undervisning, husbesök, offentlig debatt och tal i församlingen.

Varför uteslöts kvinnor i så fall från tjänsterna. Svaret i *Didascalia* är att Jesus uteslöt dem enligt den beskrivning som apostlarna ger. "...han befallde inte kvinnan att undervisa, inte heller att tala i kyrkan och tilltala människor." I texten räknas sedan namnen upp på några kvinnor runt Jesus men eftersom han inte befallde dem att undervisa är det inte rätt för andra kvinnor heller. Men det bör påpekas att detta skrevs under 200-talet. Det används då ett bevis från 100-talet men det ges ingen klar bild av den debatt som fördes på 200-talet. I denna

debatt var det frågan om kvinnans anständighet, som, var det viktigaste argumentet. Frågan gällde om det var skamligt för en kvinna att tala offentligt.

I *Didache* uppges tre ämbeten, apostel, profet och lärare. Basen för dessa ämbeten är att inneha den helige Ande. Kyrkan ger alltså inte denna auktoritet. Det finns inte heller någon ordinationsrit då församlingen installerar dem. Här gäller det att skilja det äkta från det falska. Frågan om kvinnligt ledarskap finns inte i *Didache*. Ingenting visar att saken var kontroversiell.

I *Den Apostoliska Traditionen* har förhållandena ändrats. I denna text från början av 200-talet görs anspråk på apostolisk auktoritet för tjänsterna kring nattvarden. Anden förmedlas nu i en särskild rit. Här finns då också restriktioner för kvinnan. Änkor (liksom jungfru) får inte ordinerats, eftersom de inte har en eukaristisk tjänst. Den speciella auktoriteten finns i dessa nattvardstjänster.

Didascalia, från ungefär år 250, är den första text som visar på kontroversen om kvinnligt ledarskap. Där finns t o m restriktioner i uppgiften som hustru. Dessa restriktioner återkommer sedan kring uppgifterna som änka och jungfru. Restriktionerna gäller att kvinnan ska vara mild, tyst, fridsam, inte pratsam och inte gilla kontroverser. Det är viktigt att då se de underliggande motiven. Det sägs att en änka inte ska svara på frågor om tron (särskilt om avgudadyrkan, monoteism och Guds rike) utan skicka personen vidare till församlingsledaren. Risker är annars att hedningar, som får undervisning, kommer att göra spe av tron. Och kvinnan har då syndat. Men dessa kvinnor förbjuds också att tala med medlemmar. Änkor misstänks för att vid sina hembesök uppamma kontroverser. I beskrivningen om en rätt änka betonas att hon ska ha rena öron, d v s inte delta i förtal och skvaller. Hennes fötter ska vandra i frid och inte i kontroverser. Men kvinnorna gjorde alltså allt detta – de undervisade hedningar och de samtalade med kristna i hemmen. Det är dock uppenbart att *Didascalia* vill överföra samhällets regler för övre klassens kvinnor på kvinnorna i församlingen. Dessa regler ska då gälla både de kristna kvinnorna i allmänhet samt kvinnorna i tjänst. Det handlar exempelvis om att bevara äktenskapets bädd, kroppens renhet och att vägra lämna hemmet, d v s kvinnans anständighet i det offentliga.

Detta återkommer i *The Statutes of the Apostles*. Där är kvinnogruppen som är ifrågasatt istället de kvinnliga diakonerna och inte änkor. Dessa diakoner hade vissa uppgifter vid nattvarden. Då säger texten att Jesus vid nattvardens instiftande inte tillät att några kvinnor var närvarande. Marta säger då: Detta är på grund av att Maria skrattade (de är inte tillräckligt seriösa!). Men Maria invänder: Det var inte orsaken utan att Jesus undervisat om att den som är svag (kvinnan) ska bli räddad genom den som är stark (männen vid nattvardsbordet)! Men förbudet verkar vara en innovation, eftersom frågan kommer från Jakob: Hur kan vi finna någon tjänst för kvinnorna? Svaret blir lite lamt: De kan utföra goda gärningar. Här är alltså frågan om offentlig tjänst mycket tydlig.

Kvinnorna var alltså aktiva i många tjänster. Men från 250-talet och framåt orsakade dessa konflikter utifrån känslan att en sådan tjänst var oriktig på grund av samhällets standard för anständiga kvinnor. I alla texter handlar det på olika sätt om detta. Varje församlingsordning försöker lösa problemet genom att hänvisa kvinnan till den privata sfären. De ska vara hemma och bedja, eller utföra goda gärningar hemma, eller utföra tjänster enbart bland kvinnor.

Frågan blir då mer varför kvinnan fick inneha tjänster fram till 250. Samhällets regler fanns ju även under den tiden. Man bör då minnas att kyrkan under den första tiden bygger på husförsamlingar. Gudstjänsten ägde rum i hemmen. Kvinnans tjänst kunde då ske inom de ramar, som var accepterade, d v s i hemmet. Det var naturligt i detta samhälle att kvinnor hade

en stark roll i hemmet. Denna kunde överföras till husförsamlingen. De var då inte underkastade de regler som gällde för kvinnan i offentligheten. Men under 200-talet blev kyrkan mer en offentlig institution. Man flyttar över gudstjänsten till s k huskyrkor. Ritualerna blir mer utarbetade. Ämbetena institutionaliseras genom en ordinationsrit. Den kristna gudstjänsten blir en offentlig sfär. Då blir kvinnornas tjänst något kontroversiellt.

Avslutning

Frågan är om inte en väsentlig del av evangeliet går förlorad i de anpassningar som kyrkan alltid gjort. Samtidigt kan man säga att just kvinnorna höll fast vid en väsentlig del av tjänandet genom evangeliet. Den enda ”offentliga” tjänst de fick utföra var den diakonala, att ta hand om de sjuka, besöka folk i fängelse och sköta om de fattiga och hungriga. Tänkandet i kyrkan blev ensidigt knutet till att handla om män som spred evangeliet genom sina resor på bekostnad av den praktiska missionstjänsten och den rättfärdiga könsrelationen. Ledarskapet prioriterade kontroll och disciplin på bekostnad av mångfald och Andens frihet. Vi behöver idag en syn som innefattar både ad intra och ad extra, både hemmet och det offentliga. Husförsamlingen måste byggas upp som en grund för församlingen, där vi befrias från stereotypa könsroller. Tjänsten i den lilla miljön måste påverka vårt arbete i den stora.

Per-Axel Sverker